

אם כמות כל האדם ימותון אלה

אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני: (במדבר טז כט).¹

ירושלמי מסכת סנהדרין פרק י הלכה א – העמדת הנבואה במבחן

באותה שעה אמר קרח: אין תורה מן השמים ולא משה נביא ולא אהרן כהן גדול.² באותה השעה אמר משה: ריבון כל העולמים, אם נברא לארץ פה מששת ימי בראשית הרי מוטב; ואם לאו, ייברא לה מעכשיו: "ואם בריאה יברא ה'".³ אמר רבי שמעון בן לקיש: שלושה כפרו בנבואתן מפני פונרייה⁴ ואלו הן: משה ואלהיו ומיכה.⁵ משה אמר: "אם כמות כל האדם ימותון אלה". אליהו אמר: "ענני ה' וענני וידעו העם הזה" ואם לאו – "ואתה הסיבות לבם אחורנית". מיכה אמר: "אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי".⁶

רד"ק מלכים א פרק יח פסוק לז – אליהו מבקש לתקן ולרפא

ואתה הסיבות את לבם אחורנית - פירש הגאון רב סעדיה: לבם שהיה אחורנית, תסב אותו אליך עתה אם תענני. ויש מפרשים לבם אחורנית מאמונת הבעל וידעו כי שקר נסכם.⁷ ויש לומר אם תענני ידעו כי אתה האלהים לבדך ואתה שלא הראית להם עד עתה מופת גלוי שיכירו כי אתה אלהים, ידמה שאתה הסיבות את לבם אחורנית.⁸

¹ משה היה יכול להסתפק בדברים אלה – העיקר שלא ימותו מוות טבעי, אלא שהוא ממשיך ומפרט את דרישתו המפורשת כיצד ומתי ימותו: "ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה ... וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה'". ולפני כן: "אם כמות כל האדם ימותון אלה ... לא ה' שלחני". תנאי כפול כדת וכדון, הכרעה כאן ועכשיו תוך "הכתבת" העונש המדויק. וכל זאת, תחת משפט פתיחה ברור ומוצק: "ויאמר משה ב זאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלב". מה עושה כאן משה? האם עשה זאת מדעתו? האם כפה כביכול לקב"ה? האם טעה?

² טענת קורח, עפ"י המדרש, מתחילה בעקרונות ואידיאולוגיה (של כפירה): "אין תורה מן השמים", היינו כל זה 'המצאות' של משה, אך היא עוברת מהר למתקפה אישית על משה שאת כל המינויים חילק למקורביו ונהנה משררת השלטון. כך עולה ממשפט המקרא: "ויחר למשה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם". כך גם משתמע במדרשים. ראה במדבר רבה יח ד: "אמר להם משה לא למלוכה אני מבקש ולא לאהרן אחי כהונה גדולה". ראה גם מסכת סנהדרין קי ע"א: "וישמע משה ויפול על פניו, מה שמועה שמע? - אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: שחשדוהו מאשת איש". משה מוכן לעמוד בעוז מול פרעה, מול המתאוננים, מול החוטאים בעגל, המתלוננים במרה ועוד, וכביכול גם מול הקב"ה בכבודו ובעצמו. אך ברגע שמתקפים אותו אישית, הוא צריך לענות ולהצטדק: "לא חמור אקח מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם". ראה דברינו [לא חמור אחד מהם נשאתי](#) וכמו כן [אל תפן אל מנחתם](#) בפרשה זו.

³ ראה מסכת אבות פרק ה משנה ו: "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן: פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמזן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ...". אז כיצד יפרש הירושלמי את "אם" של משה? ראה פירוש המשניות לרמב"ם על משנה זו: "ושמא תאמר: ואם המופתים כולם הושמו בטבעי אותם הדברים מששת ימי בראשית - למה יחדו אלה העשרה? דע, שהם לא יחדו לומר: שאין שם מופת שהושם בטבע הדברים מששת ימי בראשית זולת אלה. אלא אמר: שאלה בלבד היתה עשייתם בין השמשות, ושאר המופתים אמנם הושמו בטבע הדבר אשר נעשו בו בראשית העשותו". הירושלמי כאילו אומר: דרישת משה היא כ"כ חזקה שהיא חייבת להיענות, גם אלמלא היה פי הארץ נברא וגם אילו לא הושם בטבע.

⁴ מילון Jastrow מפרש מילה זו (מקורה ביוונית) במשמעות של שפלות, השפלה. ויש שמפרשים מלשון פניה, הסרה. מילה זו היא יחידאית במקורותינו וירושלמי זה הוא אזכורה היחיד. לאור זאת, המשפט "כפרו בנבואתם מפני פונרייה" מובן בהקשר הכולל אך עדיין דורש הסבר פרטי, בפרט דווקא החלק הראשון: "כפרו בנבואתם" שהצענו להמירה בהעמדה במבחן (הכחשה?).

⁵ הכוונה כאן לנביא מיכיהו בן מילה, לא לנביא מיכה שבתרי עשר, אשר מזהיר את אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה נגד יציאה למלחמה עם ארם באומרו: "ויאמר ראיתי את כל ישראל נפצים אל ההרים כצאן אשר אין להם רעה ויאמר ה' לא אדנים לאלה ישובו איש לביתו בשלום". ראה סיפור כל העניין במלכים א פרק כב ודברי הימים ב פרק יח. ראה הביטוי "כצאן אשר אין להם רועה" בפרשת פנחס (במדבר כז טז), כאשר משה מבקש שהקב"ה ימנה מנהיג במקומו: "פקד ה' אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה ... ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה" (בדברינו [פקוד ה' איש על העדה](#) בפרשת פנחס). המשותף למשה, אליהו ומיכה הוא אולי לא רק הדיבור והפעולה הקיצונית שנקטו בה, כפי שנראה להלן, אלא אולי גם במצב שהביא לצורך בהקצנה כזו. עם ישראל נפוץ כצאן אל ההרים ויש צורך דחוף לעמוד בפרץ ולגלות מנהיגות.

⁶ שלושה נביאים היו מוכנים לכפור בנבואתם, היינו, להעמיד אותה במבחן: אם לא יקרה כך וכך, נבואתי היא שקר ואני עצמי אכפור בה. אבל אם נדקדק נראה שיש הבדלים ביניהם. הקל ביותר הוא מיכיהו אשר אומר: אם אתה המלך יוצא למלחמה בניגוד לנבואתי, ושב ממנה בשלום (מנצח בה), אני מודה שאין נבואתי אמת – לא ה' דבר בי. מיכיהו אינו דורש משה מהקב"ה לעשות שום מעשה חריג. הוא נותן סימן לעמיד את נבואתו במבחן, בדיוק כפי שהתורה אומרת בפרשת הנביא, דברים יח. ראה דברינו [אין נכיר נביא אמת](#) בפרשת שופטים. משה ואלהיו, לעומת זאת, דורשים מהקב"ה לשנות סדרי בראשית וטבע. אליהו מעמיד את הקב"ה במבחן. אם לא תענני ולא תוריד אש מן השמים, אתה הוא שתגרום לעם לסוב (לשוב) מאחריך, אתה הוא שאחראי לכך שאין הם מאמינים בך (ובי) ואני הוא שאומר זאת. ואצל משה שקדם לאלינו, דברים דומים: אם דתן ואבירים (גם קורח?) מותו מיתה טבעית – לא ה' שלחני והדברים שאמרתי והמעשים שעשיתי היו מלבי (ראה פסוק כח).

⁷ קרבנם. הנסך שהקריבו. ראה דברים לב לח: "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" – היין שהם מנסכים.

⁸ לא ניכנס כאן לכל העניין הסבוך של מעשה אליהו בהר הכרמל. במקומות רבים משתמע שמעשיו של אליהו בהר הכרמל היו חריגים: בניית הבמה (איסור עבודה בבמה בזמן שבית המקדש קיים, ויקרא רבה כב ט, במדבר רבה יד א), הדברים שהטיח כלפי מעלה

במדבר רבה יח יב – הצדיק מאיים כביכול על הקב"ה וגוזר עליו

"ויואמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני ... אם כמות כל האדם ימותון אלה" - משל למה הדבר דומה? לשובשין בתו של מלך שהיו עדותיה בידו.⁹ עמד אחד מן המסובין וקלל את השובשין ואמר: לא היו בתולים לבתו של מלך. עמד השובשין כנגד המלך ואמר לו: אם אין אתה תובע בנפקין שלך¹⁰ ואין אתה מוצא את זה והורגו בפני הכל, אף אני אומר בוודאי שלא נמצאו בתולים לבתו של מלך. מיד אמר המלך: מוטב לי להרוג את זה ולא יוציא השובשין שם רע על בתי. כך קרח נחלק על משה ואמר: מלבו ומעצמו אמר משה כל הדברים הללו. פתח משה ואמר לפני הקב"ה: אם מתים אלו על מיטותם, כדרך שבני אדם מתים, והרופאין עולין והן מבקרין אותם כדרך שכל החולים מתבקרים,¹¹ אף אני כופר ואומר: "לא ה' שלחני" ומלבי אמרתי.¹² זה אחד משלושה נביאים שאמרו בלשון הזה: אליהו, ומיכה, ומשה. אליהו אמר: "אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' האלהים" (מלכים א יח לו-לז) – ואם אין אתה עונה אותי, אני אומר: "ואתה הסבות את לבם אחורנית". וכן מיכה אמר לאחאב: "אם שוב תשוב בשלום" (מלכים א כב כח), אף אני אומר: "לא דבר ה' בי" (שם). וכן משה: "אם כמות כל האדם ימותון אלה וגו'". אמר לו הקב"ה למשה: מה אתה מבקש? אמר לפניו: רבש"ע, "ואם בריאה יבא ה'". אם בראת פה לארץ, הרי יפה. ואם לאו, "יברא ה'". - יברא לה עכשיו פה.¹³ אמר לו הקב"ה: וכך אמרת, "ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור" (איוב כב).¹⁴

(ברכות לא ע"ב), "כפייתו" את הקב"ה להוריד אש מן השמים (ברכות ו ע"ב) ועוד. ראה דברינו [אליהו בהר הכרמל](#) בפרשת כי תשא. אבל אם הפרדנו מקודם את מיכיהו ממשה ואליהו, אולי אפשר ללכת עוד צעד ולהפריד את אליהו ממשה. נכון שאליהו עושה מעשה שהוא, לכאורה, איסור תורה (רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ט, דברינו [עת לעשות לה' הפרו תורתך](#) במגילת רות), אבל אין להתעלם מכך שהוא עושה זאת למטרה ראויה. הוא מנסה להחזיר את העם בתשובה, להילחם בבעל ולרפא את מזבח ה' ההרוס. ראה רש"י שם: "ואתה הסבות את לבם - נתת להם מקום לסור מאחריך ובידך היה להכין לבבם אליך". ואילו משה מבקש לברוא בריאה חדשה אשר תבלע את קורח, דתן ואבירם וכל אשר להם. לא אש מלמעלה שאולי תדליק ניצוץ למטה ותביא לתיקון, אלא ארץ שפוערת את פיה מלמטה ובוולעת אדם, בהמה ורכוש רב. עונש לרשעים ולא החזרתם בתשובה.

⁹ הוכחות המעידות על תומתה וצניעותה של הבת. ראה דברים כב יז: "... ופרשיו השמלה לפני זקני העיר".

¹⁰ בכבודך, כבוד המלך (beneficium).

¹¹ ראה נדרים לט ע"ב שהפסוק שלנו משמש מקור למצוות ביקור חולים: "אמר ריש לקיש: רמז לביקור חולין מן התורה מנין? שנאמר: אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו'" (הוא דורש: "ופקודת כל האדם יפקד עליהם" שבני אדם פוקדים ומבקרים אותם והם מתים מוות טבעי כמות כל האדם). אולי גם זה מורה על כוחו של המדרש והדרשן, להוציא מהסיפור הקשה שלנו המכיל מחלוקת, גידופים, שריפה, קבורה חיים באדמה, השבעת משה את הקב"ה וכו', את המצווה וגמילות החסדים של ביקור חולים וסיעודם (מקור ידוע אחר הוא, כמובן, ביקור המלאכים אצל אברהם בראשית פרשת וירא). ראה בהמשך הגמרא שם: "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה. לא נכנסו חכמים לבקרו. ונכנסו ר' עקיבא לבקרו. ובשביל שפיגדו וריבצו לפניו – חיה. אמר לו: רבי, החייתני. יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים – כאילו שופך דמים". מהסיפור משתמע שאנשים היו שוכבים חולים בבתיהם ואף אחד לא דאג לניקיון והיגיינה של הבית ולאוכל לחולה. אולי אנשים פשוט פחדו להתקרב אליהם. וכבר הרחבנו בכל זאת בדברינו [מצוות ביקור חולים](#) בפרשת וירא.

¹² ראה רש"י על הפסוק: "לא ה' שלחני - אלא אני עשיתי הכל מדעתי ובדין הוא חולק עלי". ובפירושו לספר מלכים א יח (אליהו בהר הכרמל) אומר רש"י: "אם כמות כל האדם ימותון אלה - אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני לדבר את התורה והמצוות". אם לא תפתח האדמה את פיה כאן ועכשיו, אומר משה, אני עצמי אצדיק את קרח! בטל ומבוטל כל מה שאירע עד כאן ובפרט יבוטלו "ויאמינו בה' ובמשה עבדך" של קריעת ים סוף ו"וגם בך יאמינו לעולם" של מעמד הר סיני. ראה איך הדברים מרוככים במדרש ילקוט שמעוני בפרשתנו רמז תשנב: "קרח נחלק על משה ואמר: מלבו ומעצמו אמר משה את כל הדברים האלה. פתח (משה) ואמר: בזאת תדעון כי ה' שלחני. אם כמות כל האדם ימותון אלה, אף אני אומר לא ה' שלחני ומלבי אמרתי. כיון שאמר קרח לא משה נביא ולא אהרן כהן גדול ולא תורה נתנה מן השמים. כיון ששמע משה כך הלך אצל האלהים, אמר: אם אני מוותר על בזיוני ועל בזיונו של אהרן, אבל על בזיונה של תורה איני מוותר". ושוב, מזווית קצת אחרת, ראה אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אל יתהלל עמוד 18: "ועוד אמר משה לפני הקב"ה אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם לא ה' שלחני. אמר לו הקב"ה למשה: כפרת בעיקר, אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע אם בריאה יבא ה'. א"ל הקב"ה: אני עושה רצונך. מיד רמז הקב"ה לארץ ובלעתם עד טבורם".

¹³ לא סתם בריאה היא זו, אלא גיהינום. ראה מסכת נדרים דף לט עמוד ב: "דרש רבא: "אם בריאה יבא ה' - אם בריאה גיהנם - מוטב תהיה, אם לאו - יברא ה'".

¹⁴ מדרשים רבים מסתמכים על פסוק זה מספר איוב, על מנת לציין את כוחו של הצדיק לגזור והקב"ה מקיים. (מקור חשוב אחר למוטיב זה הוא הפסוק בשמואל ב כג ג: "אמר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דָבָר צוֹר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בְּאָדָם צָדִיק מוֹשֵׁל יָדָת אֱלֹהִים"). ראה למשל הסיפור על חוני המעגל, תענית כג ע"א: "תנו רבנן: מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל: ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ותגזר אומר - אתה גזרת מלמטה, והקב"ה מקיים מאמרך מלמעלה". (ראה שם הקשר הסמוי עם אליהו שבעימות תיאורטי של חוני המעגל שהוריד גשם עם אליהו שגזר בצורת על עם ישראל, חוני המעגל היה מנצח). וכן הוא בשבירת הלוחות ובקריאה לשלום (דברים רבה ה יג), בויכוח של מרים עם עמרם אביה לגבי הבאת ילדים לעולם בזמן השעבוד (סוטה יב ע"א) וכמובן אצלנו בקורח ועדתו. ובספר העיקרים הוא מסתמך על המדרש שלנו (שמקורו כנראה בירושלמי בו פתחנו) כבסיס לכוח של הצדיקים לשנות את הטבע (בניגוד לרמב"ם בפירושו המשניות שהבאנו בהערה 3 לעיל), ואלה דבריו, במאמר רביעי פרק כב: "וכן אמר אליפז לאיוב ותגזר אמר ויקם לך, שיראה שזה דבר מוסכם מהנביאים והמדברים ברוח הקודש כאלפז, שהטבע משתנה על פי הצדיקים כפי מה שירצו, וכל שכן על פי הנביאים שהיו הנסים מתחדשים על ידם ככל היוצא מפיהם ... מבלי שיקדם לו נבואה או צווי השם יתברך על זה ... ומשה עצמו אמר אם כמות כל האדם וגו', ואם בריאה יבא ה' וגו' ... ולא נמצא שציווהו השם יתברך על כך. וכן אמר ישעיהו מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים".

רשב"ם במדבר פרק טז פסוק כט – גם בקטורת

לא ה' שלחני – אלא עשיתים מדעתי שצויתים להקטיר קטורת.¹⁵

במדבר רבה יח ד – השתלשלות העניינים

אמר משה: הואיל ולא רצו לילך אצלי אני אבוא אצלם, ואולי יתביישו ויחזרו בהם, שנאמר: "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם" (במדבר טו כה). כשראו אותו, התחילו לחרף ולגדף, שנאמר: "וידתן ואבירם יצאו נצבים" – וכי יושבין או כורעים או נופלים יוצאים בני אדם? אלא שיצאו כשהם מחרפין ומגדפין. נאמר כאן יציאה והצבה ונאמר בגלית הפלשתי יציאה והצבה, דכתיב: "ויצא ... הפלשתי ... ויתיצב ארבעים יום" (שמואל א יז ד-טו) – מה יציאה והצבה התם בחירופין ובגדופין, אף כאן בחרופין ובגדופין. לפיכך פתח משה ואמר: "אם כמות כל האדם ימותון אלה" וכתוב: "ותפתח הארץ את פיה". בוא וראה כמה קשה מחלוקת.¹⁶

רמב"ן במדבר פרק טז פסוק כט – מתחילת שליחות משה

אם כמות כל האדם ימותון אלה – הנה גם רבים בעם אמרו לו פעמים רבות "למה העליטנו ממצרים", אבל היה העונש על אלה מכל האדם, באמרם (פסוק יג) כי תשתרר עלינו גם השתרר. כי עשו שתיים רעות, בָּזוּ על כבוד הרב, וכפרו בכל מעשה ה' אשר עשה במצרים ובמדבר וגם במעמד הר סיני שנאמר בו וגם בך יאמינו לעולם (שמות יט ט). והם אמרו שאינו כדאי להשתרר עליהם ולא בא להם על ידו רק רע, ומפני זה אמר (פסוק טו) ויחר למשה מאד ... וזה טעם לא ה' שלחני – שלא שלחני כלל להוציאם ממצרים, כטעם אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים (דברים לד יא) ... רמז לכל אשר עשה מיום שאמר לו לך ואשלחך אל פרעה (שמות ג י) .. לכלל המעשים אשר עשה משה לעיני כל ישראל כמו שפירשתי.¹⁷

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ואתחנן סימן ו – שישה העוונות של משה

אמר לפניו: ריבונו של עולם, כל הכעס הזה עלי למה? – "על אשר לא קדשתם אותי" (דברים ל ב). אמר לפניו: עם כל הבריות אתה מתנהג במידת רחמים שנים ושלושה פעמים ... ואני עון אחד נמצא בי ואין אתה מוחל לי? א"ל הקב"ה: משה, הרי עשית ששה עונות ולא גיליתי אחד מהם. בתחילה אמרת "שלח נא ביד תשלח" (שמות

¹⁵ רשב"ם, נכדו של רש"י, מאיר את עינינו לכך שלא רק בפרשת פי הארץ שבלעה את משכן קורח דתן ואבירם נטל משה חירות לקבוע את שעתידי לקרות וכפה כביכול את רצונו על הקב"ה, אלא גם בעצה שהוא נותן לקרח ומאיתים וחמישים האנשים להקטיר קטורת, שהיה ברור שהם לא ישרדו אותה: "זאת עשו קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו: ותגנו בהן אש ושימו עליהן קטורת לפני ה' מקור וְהָיָה הָאֵשׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקְּדוֹשׁ רַב לָכֵם בְּנֵי לְוִי". אם לא תפתח והאדמה את פיה כעת אצל משכן דתן ואבירם, יתברר למפרע שגם העצה שנתן משה לגבי המחנות הייתה מלבו ולא הוראה של ה'.

¹⁶ מדרש זה מתאר את השתלשלות האירועים החמורה בה היה נתון משה. הוא בא ברוח טובה, מוכן למחול על כבודו. "ויקם משה" אחרי "ויפול משה על פניו", אחרי הפגיעה האישית בו (ראה הערה 2 לעיל), הוא הולך לקראת בעלי המחלוקת במטרה להעביר על המחלוקת ולא להחזיק בה. ומה הוא מקבל בתמורה? חירופין וגידופים. ההתרסה של דתן ואבירם בפומבי לעיני כל העם שעומד מסביב וצופה במחזה, דורשת החלטה מהירה של מנהיג. זאת ועוד, ההשוואה עם גולית מדגישה שלא מדובר בגידוף סתם, אלא בגידוף שם שמים, כמו שאומר דוד שם: "ואנכי בא אליך בשם ה' צבאות א-להי מערכות ישראל אשר חרפת" (שמואל א יז מה). למשה לא נותרה בעצם ברירה, אומר המדרש, אלא "לכפות" הכרעה ופתרון על הקב"ה, כאן ועכשיו. לפעמים אורך רוח וניסיונות פיוס אינם במקום. אדרבא, יש לחתוך ולהכריע. אגב, ראה איך ענין זה השתלשל גם להלכה, בגמרא נדרים ז ע"ב, בדין שאדם ששומע גידוף ה' או הזכרת שם שמים לבטלה, חייב לנדוד את האומר. ראה שהלכה זו מובאת בספר האשכול הלכות הקדש ונדרים (דף רב עמוד א), תוך קישורה לפסוק שאנו דורשים: "השומע אזכרה מפי חבירו צריך לנדודו, אם לא נדוהו הוא בעצמו יהא בנידוי, שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה שם, ועניות כמיתה, שנאמר: אם כמות כל האדם ימותון אלה".

¹⁷ נראה שרמב"ן ממשיך את הקו של מדרש במדבר רבה הקודם. לא סתם חירופים וגידופים אמרו דתן ואבירם, אלא הכחשה כללית של "כלל המעשים" מתחילת השליחות של משה, "מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך" ועד היום. לא בכדי מקשר המדרש את דתן ואבירם לשני האנשים הנצים שבתחילת שליחות משה שבגינם הוא נאלץ לברוח למדין (שמות רבה א ט). עפ"י קורח, דתן ואבירם, אין יציאת מצרים, אין מתן תורה (אולי אין גם חטא העגל), אין שום היסטוריה. שים לב שבניגוד לתלונות אחרות, אין גם דרישה לחזרה למצרים, אלא רק תלונה על המצב הנוכחי: "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו". שים לב שפרשת קורח נתונה "אי שם" בין תחילת דור מתי מדבר (פרשת שלח לך הקודמת) ובין סיום דור מתי מדבר במות מרים בפרשת חוקת הבאה ואין לדעת מתי בדיוק אירעה. יש כבר דור צעיר שלא היה ביציאת מצרים ולא נכח במעמד הר סיני. אולי מההסתה של הדור הצעיר, בידי קורח ועדתו, חשש משה יותר מכל. אולי בגללם הוא החליט שיש לעשות מעשה קיצוני שיאושש שה' שלחו ולא מליבו עשה את כל המעשים האלה. כמגד מי שמסיתים אם היו בכלל מעשים כאלה. ראה שוב את אי הסלחנות של משה כלפי קורח, דתן ואבירם במדרש משנת רבי אליעזר פרשה ה עמוד 96: "משה רבינו ביקש מלפני הקב"ה שלא ינהוג עם קרח במדת רחמים, כדרך שהוא נוהג במדת רחמים [עם כל אדם], אלא במדת הדין, שנאמר: אם כמות כל האדם ימותון אלה. איזה הוא פקדת כל האדם, אע"פ שהיו לו בנים צדיקים, אינו ניצל בזכותו". אבל אולי, דא עקא, דווקא בגלל נוכחות הדור הצעיר, דווקא בגלל שמחלוקת קורח, עם כל הקושי שבה (ראה שוב מדרש במדבר רבה: "כמה קשה המחלוקת") נמצאת בתקופת חילופי הדורות, צריך היה משה לעשות "מייל נוסף" ולנסות בכל זאת להעביר על המחלוקת. האם לא כאן נטמן חטא מי מריבה שבפרשה הבאה שהוא כבר בנוכחות דור הבנים? ראה דבריו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשת פנחס.

ד (ג),¹⁸ "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" (שמות ה כג),¹⁹ "לא ה' שלחני" (במדבר טז כט), "ואם בריאה יברא ה' " (במדבר טז ל),²⁰ "שמעו נא המורים" (במדבר כ י),²¹ "והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים" (במדבר לב יד) - ואברהם יצחק ויעקב חטאים היו, שאמרת לבניהם כך? אמר לפניו: ממך למדתי, שאמרת "מחנות החטאים" (במדבר יז ג).²² אמר לו: אני אמרתי "בנפשותם" ולא "באבותם".²³

שבת שלום
מחלקי המים

¹⁸ ראו דברינו [שלת ביד תשלח](#) בפרשת שמות.

¹⁹ ראה דברינו [אותם הנתונים תחת הבנין](#) בפרשת שמות.

²⁰ ראה איך מדרש זה מונה כאן שני עוונות של משה בדבריו לדתן ואבירם! גם שאמר "לא ה' שלחני" וגם שאמר "אם יברא ה'". שלא כמדרשים לעיל שמסנגרים על אמירות קשות אלה ומחברים אותם לעניין אד.

²¹ דברינו [יען לא האמנתם בי](#) בפרשת חוקת.

²² דברינו [תרבות אנשים חטאים](#) בפרשת מטות.

²³ מדרש זה שייך לאסופת המדרשים המתארים (בהרחבה רבה) את תחנוני משה להיכנס לארץ ישראל ולא למות במדבר. ראה דברינו [יען לא האמנתם בי](#) בפרשת חוקת וכן [כי לא תעבור את הירדן הזה](#) בפרשת ואתחנן. מה שחשוב לעניינינו הוא שדברי משה בפרשתנו, הפסוק בו אנו דנים, נמנים עם שישה העוונות המכוסים של משה שהקב"ה מחל לו (למעשה רק חמישה, על האחרון לא מחל שהרי הוא פותח בפסוק "על אשר לא קדשתם אותי"). אחרי כל ההסברים שהבאנו, מדרש זה סבור שמשה באמת טעה בדבריו: "אם כמות כל האדם ... לא ה' שלחני". בשום אופן ותנאי, אין להכחיש את שליחות משה (שהיא אחד מיג' העיקרים) ולהעמידה בניסיון, גם לא משה עצמו. שים לב שהקשר לפרשתנו הוא כפול. גם שיש בה אחד משישה מחטאי משה וגם בניסיון למצוא צידוק לדבריו הקשים בפרשת מטות: "והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים", דרך דברי הקב"ה: "החטאים האלה בנפשותם". תשובת הקב"ה, שהוא דיבר על "האנשים החטאים" ואילו משה מזכיר את האבות, יכולה אולי להתקשר לדברינו על דור הבנים בהערה הקודמת.